

Yayın Değerlendirme / Book Reviews

Atasoy, Emin. *Kültür Coğrafyası ve Etnocoğrafyanın Temelleri*. Değişim Yayınları, 2019.*

Elif Alkar**

Kültür Coğrafyası ve Etnocoğrafyanın Temelleri başlıklı araştırma, bir coğrafya uzmanı olan Prof. Dr. Emin Atasoy tarafından kaleme alınan ve coğrafi perspektifle yansıtılan, bu alana ilişkin Türkiye’de yayınlanmış ilk kitaptır. Diller, kimlikler, diasporalar, mülteciler, etnoslar, göçler ve azınlıklar gibi konular disiplinler arası araştırma konuları olup çok farklı bilim dallarının ortak ilgi alanında yer almalarıyla dikkat çekmektedir. Bu nedenle yazarın kaleme aldığı çalışma, sosyal bilimler alanında araştırma yapan pek çok insan için hem bir başvuru kaynağı hem de değerli bir bilimsel eser olma özelliği taşımaktadır. Tüm bu özellikleriyle 676 sayfadan oluşan kitap, farklı ilgi ve uzmanlık alanları olan ve farklı yaş gruplarında yer alan çok geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmektedir.

Bu eserle yazar, etnocoğrafya ve kültür coğrafyası konularında ülkemizdeki bilgi boşluğunu bir nebze kapatmış hem coğrafya alanına hem de ulusal bilimsel literatüre önemli katkılar sağlamıştır. Diller coğrafyası, azınlıklar coğrafyası, diasporalar coğrafyası, dinler coğrafyası ve etnocoğrafya alanında ülkemizde yapılmış çok az sayıda araştırma olduğundan bu kitabın bilim dünyasına olan en önemli katkısı, derin bilimsel boşluklar bulunan coğrafi alanları zenginleştirilmesi ve renklendirmesi olmuştur. Kitap, içinde çok sayıda örnek olayın açıklanması, ülke ve toplum karşılaştırılmasının yapılması,

* Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

Alkar, Elif. "Atasoy, Emin. *Kültür Coğrafyası ve Etnocoğrafyanın Temelleri*. Değişim Yayınları, 2019." *bilig*, no. 98, 2021, ss. 181-186.

** Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler Eğitimi A.B.D. – Bursa/Türkiye
ORCID: 0000-0002-5048-6470
elifalkar@gmail.com

güncel coğrafi, sosyal ve jeopolitik sorunların tartışılması, kültürel ve siyasi çatışmaların irdelenmesi, yazarın kaleme aldığı tam metin özgün makalelerin yer alması ve çok sayıda yerli ve yabancı kaynak kullanılması yönüyle daha çok zenginleşmiştir.

Atasoy'un kaleme aldığı kültür coğrafyası odaklı disiplinler arası eserin merkezinde ulus, insan ve toplum, yer almaktadır. Bu kapsamlı eserde her bir bölüm ayrı bir bilimsel araştırmaya konu olacak kadar derin ve kapsamlıdır. Çalışmada toplam yedi bölüm yer almaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde etnocoğrafya biliminin tanımı ve kavramsal çerçevesi çizilmiş ve bu bilim dalının başlıca ilgi ve araştırma alanları açıklanmıştır. "Etnocoğrafya Bilimine Giriş" başlığını taşıyan bu bölümde hem etnocoğrafyanın diğer bilim dallarıyla etkileşimi irdelenmiş hem de Türkiye üniversitelerinde etnocoğrafya derslerine neden ihtiyaç vardır sorusuna yanıt aranmıştır. XXI. yüzyılda etnocoğrafya biliminin hangi alanlarda çalışmalar yaptığı, hangi işlevleri üstlendiği ve ne tür konuları tartıştığını yazar bu bölümde özetlemiştir. Yazar tarafından "Etnocoğrafya Bilimine Giriş" başlığını taşıyan kitabın birinci bölümünde etnocoğrafyanın konusu, içeriği, kapsamı, işlevi ve önemi detaylı tartışılmış ve örnekler vererek açıklanmıştır. Ayrıca bu bölümde hem etnocoğrafya araştırmacılarının tartıştığı başlıca sorunlar hem de bu araştırmacıların uyguladıkları yöntemler ve karşılaştıkları zorluklar ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde bir yandan etnos, etnik grup, etnik azınlık, etnik topluluk ve etnisitenin kavramsal çerçevesi çizilmiş diğer yandan da etnik toplulukların bekasını ve etnik sürekliliğini belirleyen başlıca etkenler nelerdir sorularına yanıt aranmıştır. Bu bölümde etnisiteyi ve etnik topluluk sınırlarını biçimlendiren faktörler irdelendiği gibi küresel ölçekte başlıca etnik topluluk türleri de tartışılmıştır. "Etnocoğrafyayı Yeniden Keşfetmek" başlığını taşıyan ikinci bölümde etnik toplulukların ortaya çıkışı, gelişimi, sınırları ve coğrafi dağılışı irdelendiği gibi etnik topluluk-çevre, etnik topluluk-coğrafi mekân, etnik topluluk-siyasal düzen arasındaki ilişkiler ve etkileşimler de tartışılmıştır. Bu bölümde etnosların gruplandırılması yapılmış ve başlıca etnisite türleri örnekler verilerek açıklanmıştır. Etnik kimlik, faydacı etnisite ve etnik anomaliler, ulusal ve etnik aidiyet, ulusal ve etnik bilinç, ulusal etnik alan, etnopolitik birliktelikler, etnodinsel birliktelikler, etnisite ve etnisite rejimleri, bu bölümde tartışılan başlıca konu başlıklarıdır. Çalış-

mada hem dünyanın en kalabalık milletleri irdelenmiş hem de kapsadıkları nüfus büyüklüğüne göre dünya milletlerinin gruplandırılması yapılmıştır. Etnik yapı itibarıyla gezegenimizde yer alan ülkeleri altı büyük grupta irdelleyen yazar, etnik toplulukların coğrafi dağılımını ve küresel coğrafi görünümünü ilginç örnekler vererek resmetmeye çalışmıştır. İkinci bölümün sonunda bir yandan XX. ve XXI. yüzyılda dünyada gelişen etnik çatışmaların başlıca nedenleri irdelenmiş diğer yandan da XX. ve XXI. yüzyılda ortaya çıkmış başlıca siyasi, etnik ve dinsel çatışmalar gruplandırılarak ve örnekler verilerek açıklanmıştır. Doğu Timor Devletinin kuruluşu, Sudan Devletinin bölünmesi, Filipin Müslümanlarının özgürlük mücadelesi, etnik Katalanların sönmeyen milliyetçilik ateşi, Kamboçya ve Ruanda'daki soykırımlar, Bulgaristan Türklerine uygulanan asimilasyon girişimi bu bölümde tartışılarak, dünyanın farklı bölgelerinde gerçekleşen etnik çatışmalar büyüteç altına alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü “Kimlikler Coğrafyasını Yüksek Sesle Tartışmak” başlığını taşımakta olup çalışmanın en ilginç ve en çarpıcı bölümlerinden biridir. Sosyal-psikoloji kaynaklı bir kavram olan kimlik, toplumların, etnosların ve ulusların inşasında büyük rol ve işlevlere sahip olan fazlasıyla siyasallaşmış bir kavramdır. Bu bölümde kimliğin oluşumu ve değişimi tartışıldığı gibi kimliklerin başlıca ortak özellikleri de irdelenmiştir. Ayrıca yazar, Hırvatlar, Sırlar, Karadağlılar ve Boşnaklar arasındaki dil savaşını ve kimlik değişimini; kardeş İrlandalıların binlerce yıllık rekabetini, Kamasin Türklerinin asimilasyon sonucunda trajik yok oluşunu, ABD, Kanada ve Avustralya gibi ülkelerde göçmen toplulukların oluşturdukları hayali ulusları, aynı millette mensup olan düşman çocuklarının hüznü hikâyesini çarpıcı örnekler vererek açıklamıştır. Yazar, “deetnizasyon”, “etnik damga”, “etnik duyarsızlık”, “kararsız etnik kimlik”, “bölünmüş kimlik” “etnik fanatizm” ve “etnosid” gibi birbirinden farklı ama tartışmalı konuları ustaca ele almış ve çarpıcı örneklerle okuyuculara aktarmıştır. Bu bölümde sosyoloji ve siyaset bilim, psikoloji ve demografi, toplum bilimi ve coğrafya, tarih ve uluslararası ilişkiler adeta iç içe girmiş ve tüm bunların sonucunda “kimlik” gibi disiplinler arası bir sosyal bilim konusu çok yönlü irdelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümü “Azınlıklar Coğrafyası Denzinde Yüzmek” olarak adlandırılmıştır. Azınlık odaklı bu bölümde azınlığın tanımı, azınlığın özellikleri ve başlıca azınlık türleri irdelendiği gibi bir topluluğun azınlık olarak kabul edilmesi için hangi ön şartları taşıması gerektiği de tartışılmıştır.

Yazar bu bölümde, hem küresel ölçekte başlıca azınlık algılarını ve azınlık görünümelerini irdelenmiş hem de azınlıklar nasıl ortaya çıkar ve ülkelerin yürüttükleri başlıca azınlık politikaları nelerdir sorularına yanıt vermiştir. Ulus devletler ile azınlıklar arasındaki etkileşimler ve çatışmalar, azınlık kavramının temel ölçütleri, toplum içindeki azınlık algıları, çoğunluk ile azınlığın statüleri ve hakları gibi farklı tartışmalı konular, kitabın dördüncü bölümünde ele alınmıştır. Bölümün son kısmında küresel ölçekte azınlık türleri ulusal azınlıklar, etnik azınlıklar, dinsel azınlıklar, dilsel azınlıklar, ırksal azınlıklar ve dipteki azınlıklar alt başlıkları altında tartışılmıştır. Hukuk, felsefe, demografi, sosyoloji, jeopolitik, tarih, kamu yönetimi, antropoloji ve siyaset bilimi ile ilgilenenlerin araştırma alanında yer alan “azınlıklar”, ülkemizdeki coğrafyacıların ilgisini henüz yeterli düzeyde çekmiş değildir. Bu nedenle bu bölümün ülkemizde az sayıda kaleme alınmış “azınlıklar coğrafyası” metinlerinden biri olduğunun altı çizilmelidir.

Çalışmanın beşinci bölümü “Diller Coğrafyasının Küresel Görünümü” olarak adlandırılmıştır. Dilbilimi, coğrafya, toplumbilimi, tarih ve edebiyat alanında çalışma yapan uzmanların ilgi alanında olan bu bölüm, Türkiye’deki coğrafyacıların pek tartışmadıkları ve bilimsel yayın üretmedikleri bir çalışma alanıdır. Bu bölümde diller coğrafyasının kavramsal çerçevesi çizilmiş, tarihsel gelişimi örnekler verilerek açıklanmış, etnik ve etnolingüistik toplulukların değişken sınırları incelenmiş ve küresel ölçekte dillerin gruplandırılması yapılmıştır. Bölümde bir yandan gezegenimizin en sıra dışı ölü dilleri örneklerle açıklanmış, diğer yandan da dil ailelerinin küresel coğrafi dağılışı irdelenmiştir. Toponimi ve dil kırımının ayrı alt başlıklar altında tartışıldığı bölümde, yapay, ulusal, özel, azınlık, işaret ve ana diller detaylı biçimde açıklanmıştır. Bölümün sonunda yazar, meraklı okuyucular için “İlginç Bilgiler ve Eğlenceli Öğrenim Penceresinden Diller Coğrafyası ve Dilbilim” başlıklı kısa bir metin hazırlamıştır.

Çalışmanın altıncı bölümü “Diasporalar Coğrafyasına Giriş” başlığını taşımaktadır. İstatistik, demografi, sosyoloji, jeopolitik, psikoloji, kent bilimi, dil bilimi ve siyaset bilimi alanlarında çalışma yapan araştırmacıların ilgi alanında olan “diasporalar”, nüfus coğrafyası, ülkeler coğrafyası ve siyasi coğrafya uzmanlarının da yakından ilgilendikleri konulardan biridir. Bu nedenle çok boyutlu ve kapsamlı bir araştırma alanı olarak “diasporalar coğrafyası” ayrı bir kitap yazılacak kadar geniş ve çok boyutlu bir araştırma alanı oluş-

turmaktadır. Bu bölümde yazar diasporanın tanımı, anlamı ve kavramsal çerçevesini; diaspora topluluklarının başlıca ortak özelliklerini; dünyanın en kalabalık diasporalarını ve diasporaların küresel coğrafi görünümünü detaylı bir şekilde ele almıştır. Ayrıca bu bölümde yazar hem diasporaların tartışılan çeşitliliğini ve farklı toplumlardaki farklı algılanışını irdelemiş hem de XXI. yüzyılın diasporalarına farklı ülkelerden örnekler vererek konuyu derinlemesine tartışmıştır. Diaspora ve göç, diaspora ve siyaset, diaspora ve kimlik, diaspora ve ulus-ötesicilik, diaspora ve anayurt gibi yüzyılımızın güncel konuları, çalışmanın altıncı bölümünde ayrı alt başlıklar altında ele alınmıştır. Diasporalar ile ilgili hem Türkiye’de hem de yurt dışında yüzlerce kitap, tez ve makale bulunmaktadır. Bu bölümün en önemli özelliği ise geniş diaspora literatür alanını özetleyerek ve süzgeçten geçirerek bu konuda çalışma yapacak araştırmacılara bir temel başvuru kaynağı olarak dağınık olan bilgileri topluca sunmasıdır.

Çalışmadaki bölümlerin sonunda “ekler”e yer verilmiş ve bu başlık altında yazarın bilimsel dergilerde/kitaplarda yayınlamış makaleleri sunulmuştur. Hem kitabın hem de makalelerin irdeledikleri konu içerikleri benzer olduğundan, yazar kaleme aldığı bu makalelerin esere büyük zenginlik katacağını düşünerek kitapta yer almalarını uygun görmüştür. Rusya’dan Filipinlere, Bulgaristan’dan Sibiryaya kadar farklı coğrafi mekânlar büyüteç altına alınarak kültür coğrafyası, demografi ve etnocoğrafya perspektifinden irdelenmiştir. Ayrıca bu makalelerde bir yandan farklı ülkelerdeki kültürel, siyasal ve demografik sorunlar tartışılmış diğer yandan da okuyuculara ulaşamadıkları veya haberdar olmadıkları yeni bilgiler aktarılmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak Atasoy’un kaleme aldığı kültür coğrafyası ve etnocoğrafya odaklı çalışma farklı özellikleri ile dikkat çekmektedir. Çalışma öncelikle çok boyutlu, çok kapsamlı ve disiplinler arası bir bilimsel eserdir. Bu noktada beşeri coğrafya alanında literatürdeki bilgi ve yayın boşluğunu gidermiştir. Eserde çok sayıda güncel coğrafi, kültürel, demografik ve siyasi sorun tartışılmış, farklı konular üzerinde toplumsal, kültürel ve siyasi çatışmalar detaylı biçimde irdelenmiştir. Çalışmada, benzer bilimsel yayınlardan farklı olarak yazarın kendisini içtenlikle eleştirdiği görülmektedir. Yazar, farklı ilgi alanlarına sahip çok geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmesinin yanında eserde, herkesin anlayabileceği yalın bir dil ve okuyucuyu sıkmayan duygu dolu anlatıma başvurmuştur.

Çalışmaya yönelik önerebilecek bazı noktalara değinmek gerekirse, ülkemizde kültür ve dinler coğrafyası, etnocoğrafya ve diasporalar coğrafyası ile ilgili yok denecek kadar az bilimsel araştırma olduğu bilinmektedir. Bu anlamda özellikle dinler coğrafyası, bir bölüm olarak kitapta yer almış olsaydı bu araştırma daha zengin ve anlamlı olurdu. Alanda yapılan araştırmaların ülkemizde yaygınlaşması, teşvik edilmesi ve daha yüksek sesle tartışılması gerektiğinden, dinler ve diller coğrafyası ile ilgili yeni kitapların Emin Atasoy tarafından ele alınması çok önemlidir. Bu nedenle, farklı üniversiteler ve araştırmacılar tarafından etnocoğrafya alanına yönelik yayınların yapılması bilim dünyasına çok seslilik ve bilimsel zenginlik olarak katkı sağlayacaktır.